

PAPER DETAILS

TITLE: Covid-19 pandemisi döneminde öğrenme ve uzaktan hemşirelik eğitiminde paradigma değişimi

AUTHORS: Belgin BOZ YUKSEKDAG

PAGES: 61-73

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1519329>

Gönderim: 19.01.2021

Düzeltilme: 25.01.2021

Kabul: 27.01.2021

Tür: Derleme Makale

Covid-19 pandemisi döneminde öğrenme ve uzaktan hemşirelik eğitiminde paradigma değişimi

Belgin BOZ YÜKSEKDAĞ^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Uzaktan Öğretim, ORCID: 0000-0003-2862-3544

Özet

Türkiye’de covid-19 salgını ortaya çıkmadan önce hemşire eğitimciler arasında uzaktan eğitim yoluyla hemşirelik eğitiminin verilip verilemeyeceği bir tartışma konusu iken bugün uzaktan hemşirelik eğitiminin en etkili ve verimli bir biçimde nasıl sunulması gerektiği tartışılmaktadır. Bu makalede uzaktan hemşirelik eğitimi veren kurumlara, akademisyenlere ve öğrenenlere rehber olması açısından Covid-19 pandemisi döneminde öğrenme, uzaktan hemşirelik eğitimi(UHE)’nde paradigma değişimleri ve uzaktan hemşirelik eğitiminin yeniden yapılandırılması ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan Hemşirelik Eğitimi, Covid-19, Paradigma

Learning during the Covid-19 pandemic and paradigm change in distance nursing education

Abstract

Before the outbreak of covid-19 in Turkey, it is debated whether nursing education can be given through distance education among nurse educators, while today it is debated how distance nursing education should be presented in the most effective and efficient way. In this article, learning during the covid-19 pandemic, paradigm changes in distance nursing education (DNE) and restructuring of distance nursing education were discussed in terms of guiding the institutions that provide distance-nursing education, academicians and learners.

Keywords: Distance Nursing Education, Covid-19, Paradigm

Kaynak Gösterme

Boz Yüksekdağ, B. (2021). Covid-19 pandemisi döneminde öğrenme ve uzaktan hemşirelik eğitiminde paradigma değişimi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(1), 61-73.

Giriş

Dünya, Covid-19 salgını karşısında benzeri görülmemiş zorluklarla karşı karşıyadır. Bu dönemde en zorlu mücadele sağlık sisteminde yaşansa da eğitim de, bireylerin acil çözüm beklediği sistemlerden biridir. Covid-19 sürecinde bu sistemin paydaşlarından olan öğretim elemanlarından kısa bir zamanda, teknolojiyi kullanarak hem tasarımcı hem de öğretici olmaları beklenmiştir (Rapanta, Botturi, Goodyear, Guàrdia, & Koole, 2020).

Uzaktan eğitimde etkili ve verimli öğrenme etkinliklerini tasarlamak ve teknolojinin kullanıldığı bir alanda gelişmek öğretim elemanları açısından oldukça çaba gerektiren bir durumdur. Alexander vd. (2003) uzaktan bir saatlik dersin tasarımı için yaklaşık 18 saatin gerekli olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla ancak bir sistemin çözüm olacağı uzaktan eğitimde, öğretim elemanlarının bireysel çabalarını bir çözüm olarak görmek ve beklemek durumun gerçekliğinden uzaklaşmaktır. Örneğin, uzaktan eğitimde yönetim boyutunda gerçekleşen destek hizmetler, sistemin devamlılığının sağlanması, öğrenenlerin sistemden ayrılmasının önlenmesi bir başka deyişle eğitim kurumunun varlığını sürdürebilmesi için yapılandırılması gereken önemli bir boyuttur (Rapanta vd., 2020; Karadağ ve Yücel, 2020).

Araştırma Sorunsalı

Covid-19 pandemisinin başlamasıyla eğitimin kesintiye uğraması ve hemşirelik eğitim kurumlarının acil uzaktan eğitime geçiş yapmak zorunda kalmaları hemşire eğitimciler tarafından yönetimi oldukça güç bir süreç olarak algılandı. Üzerinde en çok düşünülen konu salgın döneminde uygulamalı derslerin nasıl gerçekleştirileceği ve öğrenenlerin adil olarak nasıl değerlendirileceğiydi. Dewart, Corcoran, Thirsk, Petrovic, (2020) de salgın döneminde sosyal mesafe, izolasyon ve karantina önlemleri ile karşı karşıya olan ve hemşirelere ihtiyaç duyan bir toplumda hemşirelerin nasıl eğitime devam edileceğinin, üzerinde düşünülmesi gereken temel sorun olduğunu söylemiştir.

Türkiye’de pandemi öncesine kadar hemşirelik eğitim kurumları arasında uzaktan eğitim yoluyla hemşirelik eğitiminin verilir verilemeyeceği bir tartışma konusuydu. Pandemi sonrası ise uzaktan hemşirelik eğitiminin en etkili ve verimli bir biçimde nasıl sunulacağı tartışılmaktadır. Bu çalışmada uzaktan hemşirelik eğitimi veren kurumlara, akademisyenlere ve öğrenenlere rehber olması açısından pandemi döneminde öğrenme, hemşirelik eğitimi (UHE)’nde paradigma değişimleri ve uzaktan hemşirelik eğitiminin yeniden yapılandırılması ele alınmıştır.

Alanyazın

Covid-19 Pandemisi Döneminde Öğrenme

Covid-19 salgını sonrası bireylerin yaşam biçimlerinin değişmesi, öğrenmenin kapsamının, içeriğinin ve tasarımının değişmesi, yeni teknolojiler sayesinde öğrenme etkinliklerinin değişmesi, teknolojinin teknik ve sosyal boyutlarının bir arada ele alınması, bilgi ve becerilerini sürekli güncelleyen uzmanlara gereksinimlerin artmasıyla salgın sonrası öğrenmede yeni bir dönem başlamıştır (Bozkurt, 2020; Karadağ ve Yücel, 2020; Zhao, 2020).

Yeni nesil teknolojilerin kullanılmasıyla birlikte hemşirelik eğitimi veren kurum/kuruluşların dijital dönüşümde kalite, verimlilik ve sürdürülebilirlik kavramlarını içselleştirmesi, marka değerlerinin olması, yetkinliklerini artırması, yeni iş süreçlerine uyum sağlaması, yeni iş süreçlerine ilişkin risk zekâsına sahip olması, dijital dönüşümden insanın dönüşümüne ilişkin gerekli tüm alt yapıları oluşturması, ekolojik sürdürülebilirliği desteklemek için sağlıklı toplumları yapılandırması, tüm paydaşları yararına ekosisteme değer katması beklenmektedir. Bu öğrenme sürecinde, öğrenenlere açık, kişiselleştirilmiş, çok-kültürlü, demokratik, dinamik, esnek, etkileşimli bir öğrenme deneyimi sunmak eğitim kurumunun varlığının sürdürülebilirliği için gereklidir (YÖKAK, 2020). Bu bağlamda; ilk olmak ya da farklı olanı sunmak, ekolojik dengeyi sürdürebilmek ve yeni-kaliteli ürünler sunmak eğitim kurumlarının hedeflerinde ilk sıralarda yer almalıdır.

Hemşirelik Eğitiminde Paradigma Değişimleri

Türkiye’de yükseköğretime dayalı hemşirelik eğitimi, kalabalık sınıflardan oluşan yüz yüze eğitim ortamlarında gerçekleştirilmektedir. Öğretim elemanı yetersizliği ve uygulama yapılan yerlerin (klinikler, uygulama laboratuvarları, simülasyon odaları vb.) sınırlılığı (YÖK, 2017) göz önüne alındığında kuramsal ve uygulamalı derslerde kalıcı öğrenmenin gerçekleştirilmesi ve gerçek uygulama ortamlarına hatasız yansıtılması eğitim kurumlarının ulaşılması zor olan hedeflerindendir. Literatüre bakıldığında hemşire öğrenenlerin; ders yükünün ağır olması, sınavların zor olması, sürekli yüksek bir not ortalamasına sahip olma çabası, karmaşık kişilerarası ilişkiler, klinik ortamın zorlukları, kronik ve ölümcül hastalarla ilgilenilmesi gibi nedenlerden dolayı diğer sağlık disiplinlerinde bulunan öğrenenlerden daha fazla kaygılı olduğu görülmektedir (Chernomas & Shapiro, 2013; Beiter vd. 2015; Chen vd. 2015; Sancar vd. 2018). Öte yandan pandemi sürecinde öğrenme sürecinin kesintiye uğraması

ve acil uzaktan eğitim uygulamaları da akademik performans, başarılı olma baskısı ve gelecek için plan yapma konusunda hemşire öğrenenlerde endişeye yol açmaktadır (Savitsky vd. 2020).

Yeni nesil teknolojilerin yanı sıra küresel salgınların da insan ve toplum hayatını kökten etkilediği 21. yüzyılda, “kalite” eğitim kurumlarının yeniden ele alması gereken en önemli konularından biri haline gelmiştir. UHE’de kalite, hemşire öğrenenler ile toplumun hemşirelere ilişkin beklentilerini ve gereksinimlerini anlama gücüdür. Bu bağlamda, konuya ilişkin durumları analiz etme, risk zekâsını oluşturma, çözüm yollarını bulma, iyileştirme ve geliştirme önem kazanmaktadır. Öte yandan paydaşlarla etkileşimli işbirliği yapabilme ve sürdürebilme yeteneği de kalitenin unsurlarındandır (Lira, Adamy, Teixeira, Silva, 2020; Hodges, Moore, Lockee, Trust, & Bond, 2020). Kalite, sağlık eğitimi veren bir kurumun en güncel ve/veya en pahalı teknolojiyi kullanması değildir. Örneğin; UHE’de öğrenenler ve ders sorumluları arasındaki etkileşim, uzaktan eğitimin, psikoloji, pedagoji, sosyoloji ve değerlendirme boyutları göz önüne alınarak yapılandırılmazsa, kullanılan teknoloji ne kadar üstün olursa olsun, pahalı bir deneyimden öte gidemeyecektir; çünkü teknoloji uzaktan eğitimin boyutlarından sadece biridir (Rapanta vd. 2020).

Uzaktan hemşirelik eğitiminde kaliteyi sağlamak için yönetimin yapısı, kurum desteği, parasal kaynaklar, öğretim kadrosu ve niteliği, alt yapı (donanım, tedarik, arşivleme ve depolama), öğretim programı, programın amaçları, program çıktıları, öğrenenler (aday, öğrenci ve mezun), öğrenme çıktılarına götürecek öğrenme etkinlikleri ve öğrenme yaşantıları belirlenmelidir (YÖKAK, 2020). Bu nedenle 21. yüzyılda kaliteyi oluşturan unsurların her birinin tek tek ele alınması gerekmektedir. Örneğin; UHE’de yer alan tüm paydaşların yeni rol ve sorumlulukları güncellenmelidir.

Uzaktan hemşirelik eğitiminin yeniden yapılandırılması

UHE’de, dinamik kurum yapısına, verimlilik artışına, ekolojik çevreye ve sürdürülebilir bir öğrenmeye ulaşmak için; bilginin üretilmesi ve yönetilmesi; eğitim maliyetlerinin iyileştirilmesi, bireyselleştirilmiş öğrenme ortamları, kaynaklara sürekli erişim, düşük maliyetli öğrenme materyalleri, hata yapma özgürlüğü, eşzamanlı ve eşzamansız erişim, öğrenmenin gerçekleşmesi ve kalıcılığı, kalite ve akreditasyon, paylaşım gibi konularda güncelleme gerekmektedir. Örneğin hata yapma özgürlüğü; artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamaları ile gerçek yaşam durumlarını deneyimleyebilecekleri gerçeğe yakın öğrenme ortamlarıyla sağlanabilmektedir. Bu bağlamda uzaktan hemşirelik eğitimi yapılandırılırken yönetim, iletişim, pedagoji, teknoloji, değerlendirme, psikoloji ve sosyoloji

boyutları ile bir bütün olarak ele alınmalıdır (Eby, 2013; Bates, 2019; Lira, Adamy, Teixeira, Silva, 2020; Teräs vd. 2020).

Açık ve uzaktan öğretim sisteminin yönetim boyutunda, yönetimin yapısı (vizyon, misyon, yazılı belgeler, kanıtlar), destek hizmetler (akademik, sosyal, rehberlik) ve kaynaklar (mali, insan gücü, insan gücü dışı) ele alınabilir. Örneğin açık ve uzaktan eğitim sisteminde kayıt işlemlerinin yürütülmesi, ölçme ve değerlendirme yapılabilmesi, iletişim ve etkileşimin sağlanması, öğrenme sürecinin takibi için bir öğrenme yönetim sistemi gereklidir. Bu sistemin satın mı alınacağı yoksa kurum personeli ile mi kurulacağının kararı, kurum bünyesinde geliştirilecek bir sistem ise ekibin oluşturulması, açık kaynak kodlu mu olacağı, içerik üreten birimlerin oluşturulması, telif haklarının belirlenmesi, kaynakların nasıl kullanılacağı, dijital kütüphane kurulması vb. uzaktan eğitimin “beyni” olan yönetimin belirleyeceği ve paydaşlarını bilgilendirmesi gereken konulardır (Palmer & Holt, 2009; Holt vd., 2013).

Uzaktan eğitimin kalbi denilebilecek boyutu ise iletişimdir. Uzaktan hemşirelik eğitiminin geleceği iyi yapılandırılmış etkileşimli programlara bağlıdır (Huckstadt & Hayes, 2005; Su, 2006). Akreditasyon kuruluşları, uzaktan öğretimde lisans ve lisansüstü programlarda kişilerarası iletişim becerisini edinmiş olmayı, bir öğrenme çıktısı olarak zorunlu tutmuştur (Kameg, Mitchell, Clochesy, Howard & Suresky, 2009). Açık ve uzaktan öğrenme sisteminin iletişim boyutunda, öğrenenin kendisiyle, diğer öğrenenlerle, öğretim elemanı, içerikle, kurum ve toplumla iletişimi yapılandırılmalıdır. Örneğin her ders öğrenenlerin tanışmasını gerektiren aktivitelerle başlayabilir. Öğrenenlerle düzenli eşzamanlı görüşmeler planlanabilir.

UHE’de yapılandırılması gereken bir başka boyut ise pedagojidir. Programın öğrenme amaçları ve çıktıları, öğrenme ortamları ve tasarımı, öğrenme yöntemleri bu boyutta ele alınmalıdır. Kullanılacak öğrenme yönetim sisteminde her dersin tanıtımı, dersin kazanımlarının neler olacağı, öğretim elemanlarının kısa videoları, iletişim bilgileri, dersin haftalara göre alt başlıkları, nasıl değerlendirileceği, ne tür uygulamalar kullanılacağının belirlenmesi (artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, vb.) bu boyut kapsamında tartışılmalıdır. Öte yandan bu uygulamaların kullanımı konusunda öğretim elemanlarının desteklenmesi yönetim boyutunda oluşturulan destek hizmetlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda her bir boyut birbirinden bağımsız değildir (Alexander, Polyaka-Norwood, Johnston, Christensen & Loquist, 2003).

Teknoloji ise açık ve uzaktan öğrenme sisteminin uzuvlarıdır. Tesisler, alt yapı, donanım ve yazılım, arşivleme ve depolama bu boyutta düşünülmesi gereken konular arasındadır.

Gerekli alt yapı, yazılım ve donanım sağlanamadığında açık ve uzaktan öğrenmenin gerçekleşmesi mümkün değildir. Örneğin eğitim kurumunun bir öğrenme yönetim sistemi yoksa öğrenenler ve öğretim elemanları ya da diğer öğrenenlerin etkileşimi söz konusu değildir. Öte yandan bir arşiv oluşturulamadığında derslere ilişkin materyallerin saklanması sorunu yaşanacaktır. Derslere ilişkin materyallerin saklandığı bir arşiv, bu materyallerin geliştirilebilir, dönüştürülebilir ve paylaşılabılır olmasına hizmet edecektir (Kılınç, 2017).

Açık ve uzaktan öğrenmenin üzerinde en çok düşünülen boyutu ise değerlendirmedir. Literatüre bakıldığında öğrencilerin kopya çekmemesini sağlamayı zorlaştırdığından, yüz yüze sözlü veya yazılı sınava alışmış bir kurum için değerlendirme, uzaktan öğrenmeye geçişin muhtemelen en zor kısmı olarak kabul edilebilir (Munoz and Mackay 2019). Pandemi döneminde uzaktan öğrenme ortamlarını kullanma zorunluluğunda olan hemşire eğitimcilerin uygulama derslerinde klinik ortamlarda bulunmadan öğrenenlerini nasıl değerlendirecekleri konusunda danışmanlığa gereksinim duymaları pandemi döneminde açık ve uzaktan eğitime ilişkin pek çok çevrimiçi toplantıların gerçekleştirilmesini gerektirmiştir. 3 Temmuz 2020’de Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi tarafından düzenlenen “Hemşirelikte Uzaktan Eğitime Yönelik Eğitici Eğitimi-2” adlı çevrimiçi toplantı bunlardan biridir. Uzaktan hemşirelik eğitiminde hem öğrenme etkinlikleri devam ederken biçimlendirme (formative) amaçlı bir değerlendirme, hem de öğrenme etkinlikleri sonucunda değer biçme, düzey belirleme amacıyla (summative) değerlendirmenin yapılandırılması gerekmektedir (Gelbal, 2013; Dixon & Worrell, 2016). Geribildirimler önemlidir, öğrenenlerin ödevlerden, ders sorumlularından ve diğer öğrenenlerden aldıkları geri bildirimler biçimlendirme amaçlı değerlendirmede önemlidir. Sürekli iyileştirme ve geliştirme çalışmaları, ödev/proje tabanlı değerlendirme araçları, performans tabanlı değerlendirme araçları, örnek vaka incelemeleri ve sunumları, günlük ve haftalık periyodik ödevler, okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirme, çoktan seçmeli ve açık uçlu soruların yer aldığı sınavlar, problem çözme temelli değerlendirmeler, gözlemler, öğrenen webinarları, çalıştayları, teori ve uygulama için kontrol listeleri ve vaka bankası açık ve uzaktan öğrenmenin değerlendirme boyutunda kullanılabilir (Shuster, Birkholz & Petri, 2005; Karadağ, 2014; Bates, 2019). Öte yandan güvenli bir ortamda risk alma ve karar verme becerilerini ölçmede sanal simülasyonlar tercih edilebilir (Jung vd. 2012; Smith & Hamilton, 2015).

Açık ve uzaktan öğrenmenin endokrin sistemi olan psikoloji boyutunda öğrenenlerin öğrenme eğilimleri, öz yeterlikleri, özgüvenleri, kendilerini ifade etme becerileri, ön yaşantıları, hedefleri, öğrenmeye hazır bulunuşlukları, öğrenmede bireysel değerlerin

dönüşümü ele alınması gereken konulardır. Örneğin bu öğrenme ortamlarında bireysel değerlerin dönüşümünün sağlanması gerekmektedir. Çünkü uzaktan eğitim bireyin kendi kendine öğreneceği bir eğitim şeklidir. Öğrenen kendi öğrenme sorumluluğunu aldığı anda sisteme bağlılığını sürdürecektir. Bu bağlamda güçlü bir öğrenen destek hizmetinin yapılandırılması gerekmektedir (Genç Kumtepe vd. 2019).

Açık ve uzaktan öğrenmenin solunum sistemi ise sosyoloji boyutudur. Öğrenenleri uzaktan hemşirelik programlarında tutmanın bir yolu da sosyal ortamlardır. Kampüse gelen öğrenci nasıl sosyalleşmek istiyorsa uzaktan hemşirelik eğitiminde de öğrenenler sosyalleşmelidir. Hemşire öğrenenler, öğretim elemanı, diğer öğrenenler, klinik personel ve hastalar ile iletişim kurma becerisini edinmiş olmak zorundadır. Bu iletişim becerilerinin kazandırılmasında informal, yarı informal ve formal yapılandırılmış sosyal ağlar etkili olabilir. Bu bağlamda sosyal ağ toplulukları kurulmalıdır. Öte yandan aşırı ders yükü ve mesleki gelecek kaygısı, hemşire öğrenenlerin sosyal ortamları kullanmasını ya da bu ortamlarda bulunma zamanını sınırlandırabilir (Chernomas & Shapiro, 2013; Beiter vd. 2015; Chen vd. 2015; Sancar vd. 2018). Öğrenenlerin bu topluluklarda hazır bulunuşluk düzeyleri, kendilerini bu topluluklarda nasıl ifade ettikleri, yazışırken nasıl bir dil kullandıkları, derste edindiği bilgiyi bu ortamda bir arkadaşıyla ya da herhangi biriyle paylaşıyor mu, bu topluluklarda geçirdiği süre ne kadardır? İncelenmelidir. Aynı zamanda sosyal ortamlarda bireysel değerlerin dönüşümü gerçekleştirilmelidir. Bir başka deyişle informal sosyal ortamlar oluşturularak onlara bazı değerleri kazandırmak örneğin; argo kelimeler kullanmamasını sağlamak bu boyutta ele alınabilecek konular arasındadır. Öğrenenlerin öğrenme sürecinde kendilerini yalnız hissetmemeleri için geliştirilen bu etkinlikler, öğrenenlerin sistemden memnuniyetini artırmakta ve sisteme bağlılığını güçlendirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Covid-19 döneminde Türkiye’de uzaktan hemşirelik eğitiminde öğrenenler; alt yapı yetersizliği nedeni ile derslere katılamama ve verim alamama, eğitim kurumlarının yönetimlerinden memnun olmama, uzaktan eğitim sürecindeki açıklama ve bilgilendirmeleri yetersiz bulma, kurumların gereken hazırlıkları yapmaması ve yetersiz bir uzaktan eğitim sistemi kullanma gibi yönetsel sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Öte yandan orijinal olmayan ve öğreticilik düzeyi zayıf dijital içerik ve öğretim materyallerinin kullanıldığını belirten öğrenenler, aynı zamanda uzaktan öğretme becerileri olmayan öğretim elemanları ile uzaktan eğitim sürecinde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir (Keskin Kızıltepe ve Kurtgöz, 2020;

Karadağ ve Yücel, 2020; Afşar ve Büyükdoğan, 2020; Can, 2020). Aynı zamanda pandemi sürecinde yaşanan anksiyete, stres gibi olumsuz duygular nedeniyle hemşire öğrenenlerin derslerine etkili bir katılım gerçekleştiremedikleri belirtilmiştir (Kürtüncü ve Kurt, 2020). Covid-19 salgını ile kesintiye uğrayan yüz yüze eğitime alternatif acil uzaktan hemşirelik eğitimi, sadece hemşire eğitimcilerin bireysel çabaları ile devam edebilecek bir süreç değildir. Söz konusu olan bir dersin uzaktan verilmesi değil bir sistemin yapılandırılmasıdır. Bu bağlamda kurumsal bir girişim ile hemşirelik eğitiminde açık ve uzaktan öğrenme sisteminin yönetim, iletişim, teknoloji, pedagoji, değerlendirme, psikoloji ve sosyoloji boyutlarının yapılandırılması gerekmektedir. Boyutların yapılandırılmasında tüm paydaşların (hemşire eğitimciler, öğrenenler, yöneticiler, tasarımcılar, sistemde yer alan diğer personel) katılımı ve özellikle öğretim elemanları başta olmak üzere tüm paydaşların uzaktan eğitim süreçlerinde teknolojik entegrasyonu sağlanmalıdır.

Açık ve uzaktan öğretim sisteminde öğrenci, kendi öğrenme sürecinden sorumlu yetişkin birey (öğrenen), öğretim elemanı ise içeriği sunan bir öğreticiden ziyade öğrenme sürecinde yol gösteren, bu süreci öğrenen lehine kolaylaştıran kişidir. Öğrenme sürecinde hemşire eğitimcilerin ve öğrenenlerin rol ve sorumluluklarının yeniden ele alınması gereklidir. Hedef kitlenin öğrenme özelliklerinin belirlenmesi öğrenme sürecinin tasarımında ve içeriklerin oluşturulmasında önemli bir başlangıçtır. Bu bağlamda hemşire öğrenenlerin bireysel farklılıklarının tanınması, öğrenme özelliklerinin belirlenmesi ve bunun öğrenme sürecine yansıtılması için çalışmalar yapılmalıdır (Eby, 2013).

Açık ve uzaktan öğrenme sisteminin yapılandırılması sürecinde tüm paydaşların özellikle hemşire öğrenenlerin ve hemşire öğretim elemanlarının sürekli bilgilendirilmesi, sisteme uyum sağlama sürecini daha kolay hale getirebilir. Bu bağlamda uzaktan eğitim sürecinde hemşire eğitimciler ve öğrenenler, hem teknik hem de akademik olarak desteklenmelidir. Uzaktan öğrenme sürecinde sağlanan destek hizmetler, öğrenenlerin programda tutulması ve aidiyet duygusunun oluşturulmasında önemlidir.

Kaynakça

- Afşar, B., & Büyükdoğan, B. (2020). Covid-19 pandemisi döneminde İİBF ve SBBF öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki değerlendirmeleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 158-79.
- Alexander, J.W., Polyaka-Norwood, V., Johnston, L.W., Christensen, P., & Loquist, R.S. (2003). Collaborative development and evaluation of an online nursing course. *Distance Education*, 24(1), 41-43.
- Bates, A. W. (2019). *Teaching in a digital age*. 2nd Edition. Vancouver: Tony Bates Associates. <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2/>.
- Beiter, R., vd., 2015. The prevalence and correlates of depression, anxiety, and stress in a sample of college students. *J. Affect. Disord.* 173, 90-96. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.10.054>.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Chen, C.J., vd. (2015). The prevalence and related factors of depressive symptoms among junior college nursing students: a cross-sectional study. *J. Psychiatr. Ment. Health Nurs.* 22 (8), 590-598. <https://doi.org/10.1111/jpm.12252>.
- Chernomas, W.M., Shapiro, C. (2013). Stress, depression, and anxiety among undergraduate nursing students. *Int. J. Nurs. Educ. Scholarsh.* 10 (1). <https://doi.org/10.1515/ijnes-2012-0032>.
- Dewart, G., Corcoran, C., Thirsk, L., & Petrovic, K. (2020). Nursing education in a pandemic: Academic challenges in response to COVID-19. *Nurse Education Today*, 92. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2020.104471>.
- Eby, G.(2013). Uzaktan Eğitim (UZE) ortam tasarımı: yazılım mühendisliği yaşam döngüsü yaklaşımı, Kültür Ajans.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.
- Gelbal, S. (2013). Ölçme ve değerlendirme. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını
- Genç Kumtepe, E., Toprak, E., Öztürk, A., Tuna Büyükköse, G., Kılınç, H. ve Aydın Menderis, İ. (2019). Açık ve uzaktan öğrenmede destek hizmetleri: Yerelden küresele bir model önerisi. *AUAd*, 5(3), 41-80.

- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/thedifference-between-emergency-remoteteaching-and-online-learning>.
- Holt, D., Palmer, S., Munro, J., Solomonides, I., Gosper, M., Hicks, M., Sankey, M., Allan, G., & Hollenbeck, R. (2013). Leading the quality management of online learning environments in Australian higher education. *Australasian Journal of Educational Technology*, 29(3). <https://doi.org/10.14742/ajet.84>
- Huckstadt, A. & Hayes, K. (2005). Evaluation of interactive online courses for advanced practice nurses. *Journal of American Academy of Nurse Practitioners*, 17(3), 85-89.
- Jung, E.Y., Park, D.K., Lee, Y.H., Jo, H.S., Lim, Y.S., Park, R.W. (2012). Evaluation of Practical Exercises Using an Intravenous Simulator Incorporating Virtual Reality and Haptics Device Technologies. *Nurse Education Today*, 32(4), 458-463.
- Kameg, K., Mitchell, A.M., Clochesy, J., Howard, V.M., & Suresky, J. (2009). Communication and human patient simulation in psychiatric nursing. *Issues in Mental Health Nursing*, 30(8), 503-508.
- Karadağ, N. (2014). Açık ve Uzaktan Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme: Mega Üniversitelerdeki Uygulamalar. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-92.
- Kılınç, H. (2017). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi öğrenenlerinin Anadolium eKampus öğrenme yönetim sistemine ilişkin görüşlerinin kuşaklar bağlamında incelenmesi. *AUAd*, 3(3), 104-124.
- Kürtüncü, M., & Kurt A. (2020) Covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 66-77.
- Lira, ALBC, Adamy, E.K., Teixeira, E., Silva, F.V.D. (2020). Nursing education: challenges and perspectives in times of the COVID-19 pandemic. DOI: 10.1590/0034-7167-2020-0683. No: 1802

- Munoz, A., & Mackay, J. (2019). An online testing design choice typology towards cheating threat minimisation. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 16(3). <https://ro.uow.edu.au/jutlp/vol16/iss3/5>.
- Palmer, S., & Holt, D. (2009). Staff and student perceptions of an online learning environment: Difference and development. *Australasian Journal of Educational Technology*, 25(3). <https://doi.org/10.14742/ajet.1140>
- Rapanta, C., Botturi, L., Goodyear, P., Guàrdia, L., & Koole, M. (2020). Online university teaching during and after the Covid-19 crisis: Refocusing teacher presence and learning activity. *Postdigital Science and Education*, 1-23. <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00155-y>
- Sancar, B., Yalcin, A.S., Acikgoz, I. (2018). An examination of anxiety levels of nursing students caring for patients in terminal period. *Pakistan J. Med. Sci.* 34(1), 94-99. <https://doi.org/10.12669/pjms.341.14285>.
- Savitsky, B., Findling, Y., Ereli, A., & Hendel, T. (2020). Anxiety and coping strategies among nursing students during the covid-19 pandemic. *Nurse Education in Practice*. 46, 102809.
- Shuster, G., Birkholz, G., & Petri, L. (2005). Faculty and student evaluations of a web based nursing program. <http://www.uwex.edu/disted/conference/Resource-library/proceeding/051629.pdf>
- Smith, P.C., Hamilton, B.K. (2015). The Effects of Virtual Reality Simulation as a Teaching Strategy for Skills Preparation in Nursing Students. *Clinical Simulation in Nursing*, 11(1), 52-58.
- Su, B. (2006). Experiences of and Preferences for Interactive Instructional Activities In Online Learning Environment. Unpublished Doctoral Thesis, Indiana University.
- Teräs, M., Suoranta, J., Teräs, H., & Curcher, M. (2020). Post-Covid-19 Education and Education Technology ‘Solutionism’: a Seller’s Market. *Postdigital Science and Education*, 1-16. <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00164-x>
- YÖK (2017). Hemşirelik lisans eğitim çalıştayı, Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Hemsirelik Lisans Egitimi Ca listayi Sonuc Raporu.pdf>.
- YÖKAK (2020). Yükseköğretimde uzaktan eğitim ve kalite güvencesi sistemi. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/uzaktan-egitim-ve-kalite-guvence-sistemi/>, web adresinden 3 Temmuz 2020 tarihinde edinilmiştir.

Zhao, Y. (2020). COVID-19 as a catalyst for educational change. *Prospects*, 1-5.
<https://doi.org/10.1007/s11125-020-09477-y>

Yazarlar Hakkında

Belgin BOZ YÜKSEKDAĞ

Belgin Boz Yüksekdağ, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Test Araştırma Birimi'nde AR-GE Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. Boz Yüksekdağ, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'ndan 1990 yılında mezun olmuştur. Yazar, 1995 yılında İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı'nda; 2008 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı'nda iki ayrı yüksek lisans derecesine sahiptir. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı'nda doktora derecesi kazanan yazar, bilgisayar teknolojilerine dayalı uzaktan hemşirelik eğitimi üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Posta adresi: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yunus Emre Kampüsü, Eskişehir, Türkiye.

Tel (İş): +90 222 3350580-2701

GSM: +90 5545140122

Eposta: bboz@anadolu.edu.tr